

Hugins øye

En artikkelserie fra
Universitetsbiblioteket i Tromsø

UB vil , med utgangspunkt i våre nettsider, fortsette med å presentere ulike aktualiteter innen kunnskaps- og forskningsformidling, nye tilbud til våre brukere og nyheter fra biblioteksektoren mer generelt. Vi vil også gjøre leserne bedre kjent med spesielle godbiter fra våre egne samlinger.

GODBITER FRA REKTOR QVIGSTADS BOKSAMLING

Just Knud Qvigstad (1853-1957), språkforsker født i Lyngen, satt i styret ved Tromsø Museum i 50 år, og var dets første æresmedlem i 1926. Han ble hedret med to festskrift, et til 75-årsdagen og et til 100-årsdagen. Han ga sin verdifulle boksamling, bestående av over 3000 bind, samt flere omfattende tidsskriftserier, til Tromsø Museum. Størsteparten av monografiene er registrert i BIBSYS, mens småtrykkene og hefter i tidsskriftsserier stort sett ikke er registrert. Qvigstads gave inneholder en nesten komplett samling av samiske trykk, og mye litteratur fra finsk-ugrisk språk- og kulturforskning.

Blant disse skal jeg kort trekke fram de første bøkene som ble trykt på samisk i de nordiske land og Russland. Jeg bygger på opplysninger fra "Bibliographie der lappischen Litteratur", som J.K. Qvigstad og K.B. Wiklund ga ut i 1899.

Norge

"Doctor Morten Lutter Utza Katekismusaz, Agtanaga Manai-Bagadasa Kirko Oppalattamin Sæka ja auktegiærdasaz Rippamussa aktanaga muttom tarbash kazaldagai guoim D.M. Lut. Zhielga Miela meld, ja Oppetus-Sadnek dain Basse Zhialakin valdejuvum Osko Nanno-Stussan dait auktegiærdasazaiti" er den omstendelige tittelen på samisk . Boka har også et tittelblad på dansk: *"D. Mort. Luthers Liden eller mindre Catechismus, med Børne-Lærdoms Visitats i almindelighed, saa og om eenfoldig skriftemaal, med nogle nyttige Spørsmal, efter D. Mort. Luthers Rette Meening, samt Sententser af Guds ord, til Troens bestyrkelse for de eenfoldige, hvilken er hosføyed, til Finnernes og Lappernes nytte"*.

Boka ble utgitt i København i 1728, og ble oversatt av Morten Lund etter

den danske utgaven av A.M. Hjøring. Språket avviker fra senere oversettelser av katekismen, og bygger på dialekter sør for Tromsø. Morten Lund var født i Snåsa og var misjonær i Alta og Hammerfest og senere også sogneprest i Alta. Qvigstads eksemplar mangler dessverre tittelblad i original, men er ellers komplett.

Den første samiskspråklige utgivelse trykt i Norge kom først i 1755 og var på beskjedne 29 sider. "*En kort Tale i Lappernes Spraag paa Kongens, Vor Allernaadigste Herres, Frideric den Femte, som Seminarii Lapponici Fridericiani Stifteres frydefulde Fødsels-dag, af den ældste Seminarist holden i Biscopens, D: Frideric Nannestads hus i Tronhjem for indkaldende Paaske Hellige Dages Skyld den 2. Aprilis 1755*" er tittelen på trykket, som var skrevet av Michael Baade. Han var født i Trondheim og var bl.a misjonær i Porsanger og sogneprest i Kistrand. Det er dansk og samisk parallelltekst. Et tilsvarende trykk ble også utgitt til Kong Fredrik 5's fødselsdag i 1756, 1757 og 1758 med M. Baade som forfatter. I Qvigstads samling er disse fire bundet sammen i ett volum.

Finland

I 1825 ble "*Prima duo capita evangelii matthaei in lingvam lapponicam translata*" utgitt i Åbo. Det var et lite skrift på 19 sider som inneholder de første to kapitlene av Mattheusevangeliet på samisk (utsjokdialekt). Brorparten av teksten er på latin i form av noter til teksten og et forord. Jakob Fellman sto bak utgivelsen. Han var sogneprest i Utsjok og Enare da boka kom ut. Boka er pent bundet inn av Qvigstad sjøl. Rygg og hjørner er forsterket med steinbitskinn.

Russland

"*Mach'tveest pas'-evangeli : samas : evangelie ot Matfeja (na russko-loparskom jazzyke)*" er tittelen på den første russisk-samiske bok. Det er Mattheusevangeliet som er oversatt av Arvid Genetz, med hjelp av Parfentjej A. Pjanov og Artamon Kornilovic. A. Genetz var professor i finsk språk og litteratur og i finsk-ugrisk språkvitenskap. Pjanov var same, mens Kornilovic var russer. Mesteparten er på kildindialekt, mens de siste seks, av 28 kapitler, er på akkaladialekt. Boka ble trykt i Helsingfors i 1878 og er på 87 sider.

Sverige

De aller første bøker på samisk ble utgitt i Sverige så tidlig som i 1619. Det er, "*En lijten Sångebook, huruledes Messan skal hållas, läsas eller siungas på lappesko*" og "*ABC Book på Lappesko Tungomål*". Begge er utgitt av Nicolaus Andreae, eller Nils Andersson, sogneprest i Piteå. Ingen av disse finnes i norske bibliotek. Lenge kjente man bare til førstnevnte, messeboka, på 96 sider. Språket er dårlig og minner mer om sydsamisk enn pitesamisk, og har også influenser fra finsk. Qvigstad og Wiklund var i sin "*Bibliographie...*" fra 1899 skeptisk til om ABC-boka i det hele tatt hadde kommet ut. Den var bare referert til i kildene, av personer som ikke hadde

sett den selv. Men i 1921 ble det funnet et eksemplar i et bibliotek i Bremen. Det er på 16 sider og er språklig likt messeboka. Her er det bare samisk tekst, mens det i messeboka var både svensk og samisk. Året etter ble den utgitt i faksimile i Stockholm i 125 eksemplarer. Qvigstads eksemplar er nr 51. I tillegg finnes et eksemplar til ved TMU og to ved HSJ-biblioteket.

Ingen av disse bøkene er til utlån (med unntak av faksimileutgaven av ABC-boka), men kan studeres i TMUs lesesal ved henvendelse til TMU-biblioteket.

Magne Rundberg

Konsulent

Universitetsbiblioteket i Tromsø, Breivika, 9037 Tromsø,

Tlf.: 77 64 40 00, Fax.: 77 64 45 90

Ansvarlig redaktør: Bibliotekdirektør [Helge Salvesen](#)

[Vev-ansvarlig](#). Oppdatert: 11.3.2003.
